

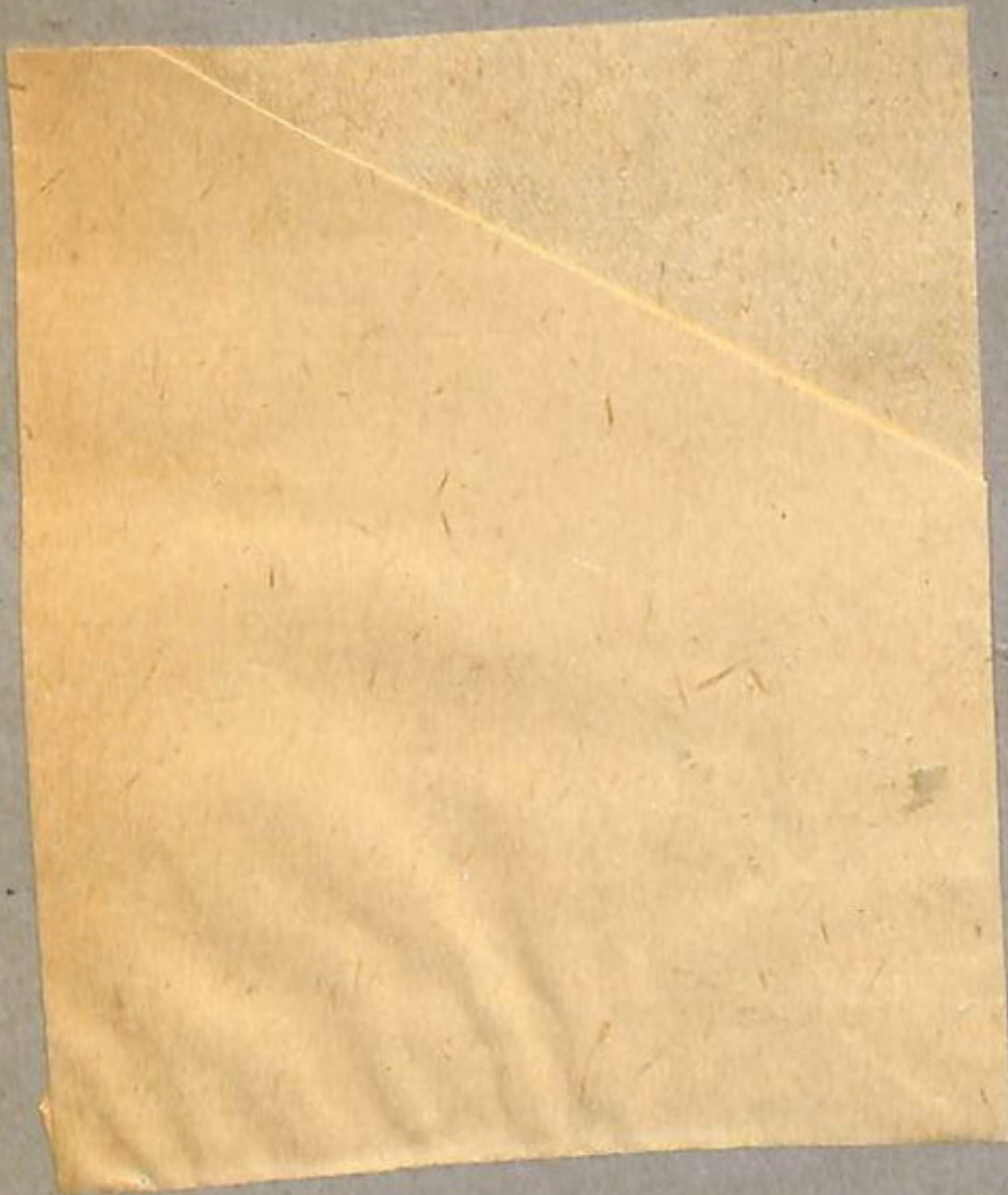
ՄԱՐՏԻՉ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻԱՆ

Խ Ո Կ Ո Ի Մ

ՓԱՐԻՉ

1949 •

301
Հ - 30

ՄԿՐՏԻՉ ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆ

ՄՏՈՒԳՎԱԾ Է 1961 թ.

Խ Ո Կ Ո Ի Մ

ԷԷԷ.Ի

№ A
ՕԷԷՐ
ՓԱՐԻՉ

A $\frac{n}{9330}$

*
**

Չարմանազան բաներու հանդիպելու համար աշխարհ եկած ենք կարծես :

Մարդս որքան ատեն որ ապրի եւ որքան բաներ որ տեսնայ, զգայ, խորհի, քննէ, դատէ, այնքան ա՛լ աւելի զարմանալի բաներու կը հանդիպի, որ երբեմն՝ նախկին զարմանքներուն զարմանք պատճառելու աստիճան, զարմանալի նոր հարցականի մը առջեւ՝ զարմացած կը մնայ :

*
**

Երկրագունդի վրայ քաղաքակրթեալ մարդն է միայն որ սարսափահար կ'ապրի, դալիք անծանօթ ահարկու օրը յաջող դժադրաւելու մտքով կը դիմէ այնպիսի միջոցներու, որոնք՝ ուրացումն իսկ են մարդկային սրբազան սկզբունքներու :

Որոնց անունով սակայն՝ բարձրադաշակ կը բացազանչէ եւ կ'երդնու անդադար, առանց կարմրելու՝ անցեալի մէջ ի՞նչ չարագործութիւնները ապացուցանող սահմուկեցուցիչ եւ անհերքելի փաստերու առջեւ :

Հին մարդոց կողմէ պաշտուած աստուածները միշտ ունեցած են զիրենք փառաբանող նենգամիտ սպասարկուհիներ, որոնք՝ հանդատաւէտ կենցաղավարութիւն մը ապահովելու համար, աստուածներու անունով զոհեր պահանջած են հաւատացեալներէն եւ բարեմիտ մարդիկ հաւատքնին ապացուցանելու մտքով աճասլարած են թանկադին նուէրներ տալ, զոհեր մատուցանել ու համբերութեամբ սպասել ամենակարող Աստուծոյ շնորհներուն:

Սակայն՝ պատմութիւնը չէ արձանագրած Աստուած մը որ հաւատացեալներուն յոյսերը իրականացընէ: Այս պատճառով մարդոց մեծ մասը հեռանալով հին աստուածներէն սկսած են պաշտել աղատութիւն-աստուածը:

Ճշմարտութիւնը կը հաստատէ որ աղատութիւն-աստուածը, պաշտուած աստուածներուն ամէնէն անճարակը, ամէնէն արիւնարբուն, անյաղ կաշառուածը եւ ամէնէն ապերա՛խտն է՝ որ իր դահակալութենէն մինչեւ այսօր, մարդկային չքաւոր-ճնշուած զանազուածներէն անհաշուելի կեանք-զոհեր ստանալէ վերջն անդամ, դե՛ռ անորակելի անտարբերութեամբ կը դիտէ՝ իր հաւատքովք տառապող տկար ժողովուրդներու եւ ստեղծագործող աշխատաւորութեան սրտաճմլիկ թշուառութիւնը:

Մարդը՝ քաղելու արուեստին մէջ նմանը չունի աշխարհի վրայ :

Քաղել՝ հողին վրայ աճող ամէն բան :

Քաղել՝ ջուրին մէջ դանուող ամէն բան :

Քաղել՝ օդին մէջ սաւառնող ամէն բան :

Քաղել՝ հողին խորը դանուող ամէն բան :

Քաղել մտքի, սրտի եւ հոգու մէջ դանուող ամէն բան :

Այս քաղումները, մանրամասն նախապատրաստական աշխատանքի ու կանոնաւոր ծրագրի մը համապատասխան կը կատարուին, որոնց արդիւնք՝ ձեռք ձեռքուած յաջողութիւնները տեսնելով, դալիք սերունդները դարեր շարունակ երախտապարտ պիտի մնան :

Սակայն՝ ամէնէն մանրազննին ծրագիրներ, շատ աւելի երկարատեւ նախապատրաստական աշխատանք կատարելէ վերջ՝ գերադասեցապէս նրբամիտ, յանդուգն, անխիղճ եւ ամէն բան կոխկրտելու ընդունակ տիպարներ դուրծի լծելով, երբեմն անպատմելի աւերածութիւններ սփռելու եւ բաղմամբիլիոն անմեղ մարդկային կեանքեր քաղելու դժոխային կիրքն ալ, դարերու անէծքին միայն պիտի արժանանան :

**

Բոլոր արժէքները արժէքաւորող եւ մարդկային ընկերութեան մէջ մարդու մը պարկեշտութիւնը ապացուցանող աշխատանքը՝ որ մեր տեսած բարիքները ստեղծադործողն ըլլալով հանդերձ, դե՛ռ ստորագրահալ ստրկական վիճակի մը մէջ կը դառնուի, հակառակ դարերէ ի վեր մղուող՝ աշխատանքը արժէքաւորելու դժոխային պայքարին :

«Քաղաքակրթութիւն» կոչուող ողբերգութիւնը, ինքնին աշխատանքի ծնունդն ըլլալով մէկտեղ, անոր քրտինքով, արտասուքով, արիւնով, միտով, ոսկորով կը անանի, եւ իր քմահաճոյքին համար՝ անսահման դժարերութեանց, յամառ ճգնումի արդիւնք, աշխատանքի փառքին վկայ՝ հրաշակերտ ստեղծադործութիւնները կործանող հրեշտակաճման հրէշ մըն է, որ միայն՝ կարգ մը դատարկապորտ վաշխառուներու վերապահուած իրաւունք մը կը նկատէ, բնութեան անսահման բարիքներէն օգտուելու շնորհը :

Աշխատանքի այս կործանիչ պատուհասը փառաբանող եւ պաշտպանող սրբա՛ն նենգամիտ սողուններ կան, որոնք՝ նսրաստաւորուելու մտահոգութենէն առաջնորդուած ճշմարտութիւնը կոխկրուտելու աստիճան կ'ըստորնանան :

*
**

Ինչպէս բոյսերը եւ անասունները, որոշ տեղեր կը ծնին, կը զարգանան, նոյնպէս ժողովուրդներն ալ ունին՝ ծնելու-զարգանալու տեղերը, հողը-հայրենիքը

Մարդ մը, ժողովուրդ մը իր հողին-հայրենիքին մէջ միայն կրնայ զարգանալ, աճիլ, աղնուանալ, ներշնչուիլ, ստեղծագործել, ու իր ստեղծագործութիւններով օգտակար ըլլալ ինքնիրեն եւ մարդկութեան:

Հողէն-հայրենիքէն հեռացած մարդ մը, ժողովուրդ մը, իր ստեղծագործելու կարողութիւններէն չա՛տ բան կը կորսնցնէ: Նոր հողին պայմաններուն յարմարուելու անյաղթելի պարտաւորութիւնը, կը ստիպէ իրեն հրաժարիլ՝ իր բնական նկարագրէն, պատուի ըմբռնումէն, հաւատամքէն, հպարտութենէն, աւանդութիւններէն, լեզուէն, անունէն, եւ տակաւ առ տակաւ կ'այլասերի, կ'այլանդակուի, անճանաչելի դառնալու աստիճան:

Երբեմն՝ մարդիկ եւ ժողովուրդներ, այլ հողի վրայ, տեղացի ժողովրդի տկարութենէն, կամ ծայրայեղ բարիկամեցողութենէն օգտուելով կրցած են տիրապետող դառնալ, այսուհանդերձ՝ անոնց կատարած քաղաքական, ռազմական, գիտական, գրական, գեղարուեստական, արհեստի, տնտեսական եւ վճառականական բոլոր գործերը, նոր-հողին սեփականութիւնը ըլլալու՝ եւ փրենք ալ կորսուելու դատապարտուած են:

*
**

Ժողովուրդ մը ապրելու իրաւունքը արժեցնելու համար, սլարտաւորուած է երկրին աշխարհագրական դիրքը ընդունիլ՝ որպէս շահերու պաշտպանութեան մեկնակէտ: Կրօնքը, դադափարը, ընկերային կառուցուածքը, մարտական կարողութիւնը եւ իմացական ընդունակութիւնները պէտք է յարմարցունեն երկրին աշխարհագրական դիրքին:

Այս անյեղի օրէնքը չգործադրող ժողովուրդները կը կորսնցնեն երկրին մէջ ապրելու իրաւունքը եւ թափառական կը դառնան:

Երկրագունտը, որուն վրայ կ'ապրինք, նիւթեղէն զանգուած մըն է, ուր՝ յաւակնութիւնը, ցանկութիւնը, զգացումը, սէրը, բարոյականը բացարձակապէս գոյութիւն չունին: Անհատներու, ընկերային հատուածներու, ազգերու, կրօնա-դադափարական պաշտօններու եւ պետութիւններու միջեւ կատարուած վերիվայրումները, նիւթական շահեր ապահովելու, եւ այդ միջոցաւ իրենց ու իրենց հետեւորդներուն ապրելու, բարգաւաճելու կարելիութիւններ ստեղծելու համար է:

Պետութեան մը, ազգի մը եւ մասնաւորաբար տրկար ժողովուրդներու առաջնորդները, իրաւունք մը պաշտպանելու գործին մէջ պէտք է ջանան շահագրգռուել եւ իրենց շահերը ներդաշնակել ամէն անոնց որոնց

*
**

օժանդակութեան պէտք ունին, նոյնիսկ հրաժարելով երկրորդական իրաւունքներէ, ձեռք ձգելու համար իրաւունքներու նախասլաշմունք՝ դոյութեան իրաւունքը:

Ընդհանրապէս, ժողովուրդներ ստացած են իրենց երկրին մէջ ինքնօրէն ապրելու իրաւունքը, ոչ թէ դժոխային պայքարով եւ անհաշուելի զոհարերութիւններով, այլ՝ իրաւունքին տիրացման համար պէտք եղած պայմաններու նպաստաւոր դասաւորման շնորհիւ:

Պետութեան մը, ազգի մը, ժողովուրդի մը ենթարկուած սարսափելի զոհարերութիւններու, աւերի, արեան հեղեղի, արտասուքի եւ վերապրողներու աննրկարադրելի թշուառութեան պատասխանատուութիւնը պէտք է փնտուել, ոչ թէ՝ չահեր հետապնդող օտարներու քով, այլ՝ իրենց իսկական չահերը պաշտպանելու կոչուած առաջնորդներու տհասութեան եւ անճարարութեան մէջ:

*
**

Կարծես, չահագործումը բնութեան օրէնքը եղած ըլլար մարդոց համար: Մարդոց՝ որոնք յաւակնութիւնն ունին, կենդանական աշխարհի օրինակելի տիրաւորն ըլլալու: Մինչդեռ՝ մեր շուրջը կը տեսնենք այնպիսի ալլանդակութիւններ, որ անկարելի է մարդոց վայել դործեր նկատել:

Շահագործում՝ դրամի, աշխատանքի, սիրոյ, ատելութեան, վստահութեան, բարիկամեցողութեան եւ վերջապէս մարդը բարձրացնող, ազնուացնող հաւատքի չարաչար շահագործում:

կրօնքներու եւ դադափարներու վարդապետները, տառապող մարդկային դանդուածներուն, բնութեան անսահման բարիքներով լի մայր-ծոցին մէջ, մարդավայել կենցաղ մը ասլահովելու մտքով եւ անսահման զոհողութիւններով ստեղծած են այն տեսակ տարերային շարժումներ, որոնք՝ եթէ հաւատացեալ ճշմարիտ հետեւորդ-առաջնորդներ ունենային, կեանքի մէջ դոյութիւն ունեցող եւ օրէնքի կարգը դառուած անիրաւութիւնները շատո՞նց չքացած եւ կեանքն ալ մարդավայել դարձած ալիտի ըլլար:

Սակայն՝ իրենց քարոզած վարդապետութիւնը դործնականացնելու ու կեանքի մէջ տակաւ կիրարկելու պարկեշտութենէն զուրկ՝ հաւատք չահագործող անհաւատները, կը դիմեն տմարդի միջոցներու, խուսափելու համար նահատակներու հանդէպ լիքենց ունեցած անուրանալի պարտքը վճարելէ՝ վերապրող դժբախտ հաւատացեալ ժառանգորդներուն:

Շատեր, առանց իրենց կողմէ տարրական զոհաբերութեան, պնդեցեալութիւնը կ'ունենան, դեռ հաւատացեալներու հաւատքը հրահրել, դադափարի իրականացման ճամբուն վրայ հաւատքով նահատկողներու յիշատակը յաւերժացնելով, որուն՝ վատթարագոյն չահագործումի միջոց մը դարձած ըլլալը դիւրին է ապացուցանել, այդ ստորին մակարոյծներու դործունէութեան եւ ապրելակերպի մերկացումով:

Երբեմն կը պատահի որ, դադափարապաշտ հաւատացեալ հսկաներ, իրենց շրջանակներու մէջ կատարուած հաւատքի եւ վստահութեան չարաչար չահագործումներու դէմ կուգան ծայրայեղ խստութիւններով պատժելու թերացող պատասխանատուները: Սակայն, դժբախտաբար, կատարուածը կարկտան մը միայն կրնայ ըլլալ, քանքան ատեն որ հաւատք ներշնչող եւ դանդուածները խանդավառելով դերագոյն զոհաբերութեանց առաջնորդող դադափարները կ'ուշանան կիրարկուելի կեանքի մէջ:

Հայրենիքը մարդոց աշխատելու եւ շաւաղոյն պայ-
մաններով աւարելու վայրն է : Մարդիկ հայրենիքի շա-
հերը պաշտպանելու համար կանգ չեն առնել դերադոյն
դոհողութեանց առջեւ : Պատմութիւնը եւ ներկան մեղ
կը պարզեն այնպիսի տեսարաններ , որ յանուն հայրե-
նիքին կատարուած անասման դոհաբերութիւնները
հիացմունքի արժանի կը դարձնեն :

Նրբ խորապէս քննենք , կը տեսնենք թէ երբեմն
շատ մը երկիրներու ղեկավարները հայրենիքի շահե-
րուն եւ նոյնիսկ հայրենիքի դոյութեան պաշտպանու-
թեան սիրոյն , փոխանակ՝ մարդկային առողջ բանակա-
նութիւնը , երկրին աշխարհագրական դիրքին կարեւոր-
ութիւնը , բնակչութեան բարգաւաճման կարելիու-
թեան պայմանները եւ պատմութեան փորձառութեանց
հրամայողականութիւնը որպէս ուղեցոյց ընդունելու ,
ընդհակառակը՝ անխոստովանելի խորհրդաւոր մութ
ուժի մը տրուած երդումին անուարկելի պարտաւորու-
թեան հարկադրանքէն տարուած , եւ որուն զաղւա-
րական շահը իրենց անձէն , հայրենիքէն եւ հայրենա-
կիցներու կեանքի դոյութեան իրաւունքէն ա'լ աւելի
վեր նկատելով պատճառ դարձած են սքտաճմլիկ ող-
բերդութեանց :

Որքա՛ն ժողովուրդներ , իրենց առաջնորդներուն
անձնական , խմբակցական , դադափարական զգացում-
ներով տարուած դործելակերպին պատճառաւ , շատ
անգամ դարհուրելի կորուստներու ենթարկուած են , եւ
ամէն անգամին իրենց սխալ դործունէութեան պատճա-
ռած ողբերգութեանց կուտակած վրէժխնդրութենէն
կուրացած՝ ի վիճակի չեն եղած տեսնել իրական թշնա-
միները , որ տեւականօրէն անդունդէ անդունդ գլտորող
ղեկավարներն են , որոնք՝ նմաններուն վրէժխնդրու-
թիւնը հրահրելով իրենց տխմարութիւնները ծածկելու
ստորնութիւնը կը գործեն , եւ անգթօրէն հայրենիքին
մէջ գործող ճշմարիտ հայրենասէրները կը զրպար-
տեն :

Մարդիկ որքան ատեն որ կը հեռանան իրենց հայ-
րենիքին սահմաններէն , այնքան ա'լ աւելի կը կորսըն-
ցընեն անոր հանդէպ ունեցած իրաւունքը , որուն մա-
սին , ինչքան որ ալ պնդեն , ոչ մէկ իրական արժէք կը
ներկայացնեն :

Հայրենիքէն դուրս կատարուած հայրենասիրութիւնը, մանաւանդ՝ սլաւմանադրեալ կարծեցեալ հայրենասիրութիւնը, իրական հայրենասիրութիւն մը չլալէ տարրեր դործունէութիւն մը կրնայ ըլլալ:

Հայրենիքէն դուրս, վերացական անհող հայրենիք մը ստեղծելու ճիգերը, հայրենիքին օգտակար ըլլալու ցանկութիւն ունեցողներու բարի կամեցողութիւնը չեղեցնելով, հատուածական նպատակի մը կը ծառայեցընեն:

Եթէ մարդիկ համեատութիւնը ունենան իրենց պատմութիւնը քննելու, սլիտի տեսնեն որ ոչ մէկ բան կրնայ փոխարինել հայրենիքին հողը, օտար հողերու վրայ կառուցուած հսկայական սլաւատներն ու զիջուած մաքի, սրտի, եւ նիւթական անհաշուելի հարստութիւնները չեն ունեցած այնքան օգտակարութիւն, որքան՝ հայրենիքի հողին վրայ շինուած համեատ խրճիթը եւ մշակուած ափ մը հողը:

Յաւալի է հաստատել որ, ժողովուրդներու կարգ մը տարրերը, հարադատ հայրենիքին դոյութիւնը ապահովող սլաւմաններէն քղիած կարգուսարքէն դըժգոհ՝ անձնական կամ հատուածական շահերուն համապատասխան կարգեր ունեցող երկիրներ ապաստանելով, չեն քաշուիր այլեւայլ պատրուակներով դաւեր լարել հայրենիքին դոյութեան դէմ, յենլով բոլորովին օտար, հեռաւոր ուժերու վրայ, առանց վերջիչելու՝ նոյն այդ ուժերուն կողմէ քանի քանի անդամներ չարաչար լքուած, ծախուած, դոհուած եւ արհամարհուած ըլլալու անհերքելի իրականութիւնը:

Այս կարգի ճշմարտութիւն մը կը հաստատէ որ, այդ մարդիկ իրենց հայրենիքին մէջ իշխանաւորներ եղած ատեններն անդամ, հաւատարմօրէն չեն ծառայած իրենց հայրենակիցներուն ու հայրենիքի լսկական շահերուն, հակառակ անոր որ կոչումն ու ուխտն ունէին ծառայելու միմիայն այն ժողովուրդին որուն ծոցէն դուրս ելած էին:

Օտար երկիրներու մէջ, որպէս ոչ-այժմեական տարրեր, նպաստընկալի, խնդրարկուի, արհամարհեալի ամօթալի վիճակին մէջ այդ մարդոց քաշկըտութիւնն ու սողալը տեսնել բացարձակապէս զարմանալի է:

Անձ մը, խմբակցութիւն մը, աղղային կամ պետական շահերը այլ երկրի մը մէջ պաշտպանելու հարկադրանքին տակ դռնուելու պարտադրին, պարտաւոր է՝ այդ ժողովուրդին լեզուն, կենցաղը, աւանդութիւնները, պետական կառուցուածքը, ընկերային շարժումներն եւ զեկաւարներուն կենսագրութիւնն ու անձնական կենցաղավարութիւնը, քարոզած դադափարին դործնականացման հանդէպ ունեցած նախանձախնդրութիւնը, եւ՝ քաղաքական, ռազմական, դիւանադիւտական, տնտեսական կարողութիւններուն պատմութիւնը խորապէս քննէ եւ ըստ այնմ դործի ձեռնարկէ :

Մասնաւորաբար մոռնալու չէ, թէ՛ իր պաշտպանած դատը որքան կրնայ շահագրգռել այդ պետութիւնը որուն օժանդակութեան կը դիմէ, եւ այդ պետութիւնը՝ բարեկամական շահակցական որ աստիճանի կապերով կապուած է բողոքի սուարկայ պետութեան հետ, եւ մանաւանդ՝ իր զերիշխանութեան տակ դրտնուող միւլենոյն վիճակին ենթարկուածներուն հանդէպ ինչ տեսակ վերաբերմունք ցոյց կուտայ :

Անկարելի է օգտակարութիւն մը սպասել պետութենէ մը կամ պետութիւններու խմբակցութիւններէն, որոնք՝ իրենց կարգին կը կատարեն այն անիրաւութիւնները որուն մասին դանդատելու եւ արդարութիւն խնդրելու կը ներկայանայ, անձ մը, խմբակցութիւն մը, ժողովուրդ մը :

Այս անյեղլի կանոնները առանց յարգելու, եւ նախապատրաստական աշխատանքները ամբողջութեամբ կատարելու՝ անձ մը, խմբակցութիւն մը երբ թոյլ կուտայ ինքնիրեն յաւակնութիւնն ունենալ ժողովուրդի մը, ճակատադրին հետ խաղալու, այն ատեն փոխանակ օգտակար ըլլալու, աւելի մեծ վնասներ կը պատճառէ, եւ երբեմն՝ նոյնիսկ դժբախտ ժողովուրդին դերեզմանը կը փոքեն :

*
**

Հայրենիքէն դուրս դանուող դիտակից մարդիկ, ո՛ր ժողովուրդին ալ պատկանին, գէթ լըկնաց կըած անունին պատիւը բարձր պահելու համար, պիտի ջանան հայրենիքին օգտակարութիւն մը ունենալ, կարելիութեան սահմանին մէջ:

Սնունք որ հայրենիքին օգնութեան դործով կը զբաղին՝ զոհարերող, պարտաճանաչ, խոհեմ, անկողմնակալ անձեր՝ ըլլալու են, որոնք զի այլ եւ այլ երկիրներու մէջ ցրուած, բաղձատեսակ դաստիարակութիւն ստացած եւ զանազան հաւատքի ու դադաւարներու հոսանքներով տարուած հայրենակիցները, մէկ յայտարարի շուրջ հաւաքելով՝ հայրենիքի օգնութեան դործը յաջողութեամբ կատարեն:

Գրականութեան, արուեստի, դադաւարի, կրօնքի եւ խղճի կարծեցեալ ազատութեան, դոյնդոյն զքօշակներու նուիրականութիւնը փառաբանող առանձնաշնորհեալ մունետիկները, եթէ քիչ մը անկեղծութիւն ունենան, կ'ստիպուին ընդունիլ՝ բոլոր դքօշակներու ծնունդ տուող հայրենիք-մայր-դքօշին անառարկելի փառապանծ մեծութիւնը, ու անոր մեծութեան տեսականացման համար, երկրին մէջ աշխատող հայրենասէր հայրենակիցներու օգտակար ըլլալու պարտականութեան սրբութիւնը, եւ կը նուիրուին այդ դործին, առանկադոյն չափով օգտադործելով, համեմատաբար նպաստաւոր ժամանակը, յաճախակի փոփոխութեանց ենթարկուող այս տխուր դարաշրջանին մէջ:

Մարդիկ շատ մեծ կարեւորութիւն կուտան դաստիարակութեան, յուսալով որ դաստիարակութիւնը պիտի յաջողի յաղթել բնազդին:

Դեռ չէ տեսնուած մարդկային ուժ մը, որ կարենար բնութեան օրէնքներուն ազդեցութիւնը մեղմացընել եւ ոչ թէ յաղթել անոնց:

Դաստիարակութիւնը, միայն կրնայ դարձացնել մարդոց յատկութիւնները եւ ոչ թէ դանձը հիմնովին փոխել: Եթէ մէկը դերադանցապէս աղնիւ յատկութիւններով օժտուած է, եւ միւսը չարագործութեամբ, դաստիարակութիւնը կը դարձացնէ անոնց բարիի կամ չարի հակում ունեցող բնութիւնը:

Տեսնուած են եւ կը տեսնուին դեռ այսօր, առողջ բնազդով եւ բարձր իմացականութեամբ օժտուած կարող մարդիկ, առանց կանոնաւոր դաստիարակութիւն ստացած ըլլալու, կը կատարեն հսկայական դործեր, եւ ուղղութիւն տալով բաղձահազար բարձրագոյն դաստիարակութիւն ստացած մարդոց, կ'ապացուցանեն՝ բնազդին եւ իմացականութեան դերիշխանութիւնը դաստիարակութեան վրայ:

Ընդհանրապէս քաղաքակիրթ երկիրներու մէջ կը հանդիպինք, նիւթապէս նախատաւոր սրայմաններու եւ ստրկանալու, սողալու վատթարագոյն նկարագիրի մը շնորհիւ բարձրագոյն դաստիարակութիւն ստացած այն տեսակ մարդոց, որոնք՝ կեղծելու, ստելու եւ խաբելու ամենաստորին բնազդն ունենալով հանդերձ, կրցած են տիրանալ ընկերային, գիտական, կրօնական, քաղաքական բարձր դիրքերու եւ վրենց դործունէութեան ընթացքը, ամօթալի չարագործութիւններու շղթայաւորում մը լեզած է միայն:

Արդէն մարդ մը, իբր բնազդը անարգել ի դործ կը գնէ, երբ նախատաւոր առիթը կը ներկայանայ. այդ առիթը՝ ազատութիւնը, իշխանութիւնը, իբր շուքջիններուն տկարութիւնն ու տգիտութիւնը եւ դրամը կրնան շնորհել, որմէ առաւելագոյն չափով կ'օգտուին մարդիկ, նայած իրենց բնազդին:

*
**

Աստուածները չեն որ իրենք ղիրենք պարտադրած են մարդոց, այլ մարդիկ են որ ստեղծած են աստուածները, եւ՝ իրենց ըմբռնումին, դատողութեան, ճաշակին համապատասխան, աստուծոյ խորհուրդը մարմնաւորող կուռքեր շինած եւ պաշտած են:

Կամ՝ աստուծոյ խորհուրդը, անտեսանելի, անշոշափելի, անհասանելի խորհրդաւորութիւն մը յայտարարած են: Սոսկ մէկ մասն ալ, դեռ կը շարունակէ, կռապաշտներու նման, իրենց հաւատքի տաճարներուն մէջ՝ ոսկեայ աղամանդակուռ աստուածակաշառ թանկագին առարկաներով դարդարուած պատկերներու եւ արձաններու առջեւ կատարել պաշտամունքը: Առանց մտաբերելու՝ որ այդ առարկաները, ընդհանրապէս անհուն գրկանքի եւ անանուն անիրաւութեանց արդիւնք են:

Դարե՛ր, այսպէս եկեր ու անցեր են, մարդիկ չեն մտածած նոյնիսկ, իրապէս պաշտելի Ուժի մը մասին, որ ստրկական վիճակով մը արհամարհուած կը մնայ: Սակայն, աշխարհի մէկ մասին վրայ, ժամանակէ մը ի վեր Ան՝ ոսկեմեծար աստուածները սարսափեցնող, կենդանութեան ահարկու շարժումներ ցոյց կուտայ, չնորհիւ՝ կարդ մը դտարիւն ճշմարիտ հաւատացեալ հսկաներու գերընական ջանքերուն ու անսահման զոհաբերութեանց:

Այդ Ուժը՝ բնութեան լիառատ բարիքները մարդոց մատչելի դարձնող, խստութիւններու դէմ առաւելագոյն չափով պաշտականող, ու աշխարհին՝ խաղաղութիւն, բարգաւաճում, գեղեցկութիւն չնորհելու կարողութիւն ունեցող եւ մինչեւ այսօր պաշտուած աստուածներէն ա՛լ աւելի պաշտամունքի արժանի՝ ամենակարող ու անկաշառելի Աշխատանք Աստուածահայրն է:

**

Ընդհանրապէս փոքր ժողովուրդները կ'ընդօրինակեն, մեծ ժողովուրդներու կողմէ՝ եղած դրական, գեղարուեստական եւ ռազմական ստեղծագործութիւնները:

Այս դարձը, մանրադնին ուշադրութեան արժանի աշխատանք մը կը պահանջէ, որովհետեւ՝ երկրի մը օգտակար եղած բան մը, ուրիշ երկրի մը մէջ միեւնոյն արդիւնքը չի տար: Ամէն երկիր՝ իր կլիմային, իր ժողովուրդի խառնուածքին, իր աշխարհագրական դիրքին համապատասխան իւրացումի կարողութիւն մը ունի: Որ եւ է մէկը, երկրի մը մէջ, երբ նորութիւն մը կը ներմուծէ, պէտք է նկատի ունենայ այդ ժողովուրդին հասունութեան աստիճանը:

Յառաջդիմութեան առարկէդին վրայ, փոքր ժողովուրդներու դաւակները, իրենց հայրենիքին եւ դրացի երկիրներուն փոխյարաբերութիւնները առանց նկատի առնելու, եւ Մայր-Երկրին հետ ո եւ է կապ չունեցող հեռաւոր երկիրներու մէջ ստեղծուած՝ դադարաւրական, կրօնական, գողարուեստական նորութիւնները երբ կը ներմուծեն երկիր ու ամէն դնով կը ճգնին տարածել, այն ատեն անախորժ իրականութիւններու կը հանդիպին, որ շատ անգամ անսրբադրելի ողբերգութեանց պատճառ կը դառնան:

Նկարագրով տկար մարդիկ կան որ օտար երկիրներու մէջ, փոխանակ՝ ուսումնասիրութեանց խորը թափանցելու, ամէն բան առարկայօրէն քննելու, եւ իր երկրին ու ժողովուրդին խառնուածքին անհրաժեշտ դիտելիքները ճշտելու, ընդհակառակը՝ տարտամ տեսարանութիւննորով ժամանակ սպառող օտար - դա սախօսներու զոհերը կը դառնան, առանց նշմարելու՝ որ անոնց նպատակն է իրենց երկրին կառավարութեան բարոյական գերիշխանութիւնը տարածել կարելի եղածին չափ հեռուները եւ այս կերպով հարթել՝ առեւտրական, կրօնական, քաղաքական եւ գիտութեան գերիշխանութեան ճանապարհը:

Այս կարգի թակարդներ են, օտար երկիրներու եւ օտարներու կողմէ բացուած ու այլ եւ այլ փոքր երկիրներու մէջ գործող՝ կրթական, կրօնական եւ բա-

A II 9330

19337

ընդործակալն հաստատութիւնները : Փոքր ժողովուրդներու միամիտ եւ չատ անդամ նենդամիտ դաւակները , շլանալով՝ այդ հաստատութեանց ու անոնց մէջ դործող օտարներու արտաքին փայլէն , տակաւ առ տակաւ դործակալը կը դառնան օտարին : Առանց նկատի առնելու որ՝ այդ մարդիկ իրենց երկիրներուն մէջ դոյութիւն ունեցող՝ մտային , հոգեկան , բարոյական եւ նիւթական զարհուրելի թշուառութիւնները անտեսելով , խմբակցական դժոխային հաշիւներու կարգադրման նախասրատրաստական երկարատեւ աշխատանքները յաջողութեամբ պսակելու համար է որ , մարդասիրական , բարեդործական , կրթական դիմակին տակ , հսկայական զոհարերութիւններու պերճանքը կը կատարեն օտար տկար երկիրներու մէջ :

Այսպէ՛ս , քաղաքակրթեալ օտար երկիրներու մէջ երկար ատեն ապրողները , անդալարաբար կը շաղուին կը շաղախուին եւ անձնական շահերու բերումով չըլթալիս բաւարարուելով օտարին , այն աստիճան կ'ենթարկուին անոնց ազդեցութեանց որ՝ Մայր-Երկրին մէջ համեստօրէն աշխատող հայրենակիցներուն վրայ առաւելութիւն մը , բարձրութիւն մը ունեցած ըլլալ կը յաւանին , մինչդեռ՝ իրականութեան մէջ , հոն կատարուած քաղաքական , ռազմական , տնտեսական , շինարարական , վարչական , դրական , գեղարուեստական հսկայական նուաճումներէն չաղդուելու աստիճան ալլասերած են խեղճերը : Երկար ատեն կտրուած ըլլալով երկրի բնութենէն , աւանդութիւններէն , հողէն , որ՝ սնունդ կուտար իրենց արեան , միտին , սկզբին , զգացմունքին եւ բանականութեան :

Իմաստութիւն ունեցող փոքր ժողովուրդները՝ իրենց դործերուն ղեկավարութիւնները վստահելու են՝ միմիայն հայրենիքին անքակտելիօրէն կապուած առողջ նկարագրի տէր , զոհարելու բնդունակ հայրենասէր դաւակներուն :

Կան ժողովուրդներ , որ հայրենիքի եւ պետութեան ղեկավարութիւնը թեթեւամտօրէն կը վստահին՝ երկրին հետ ամուր կապ չունեցող , օտար երկիրներու մէջ ծնած , մեծցած եւ մասամբ ալլասերած մարդոց , որոնց դործունէութիւնը՝ անպատասխանատու եւ աղիտարեր կրնայ ըլլալ :

Անկողմնակալ, ճշմարտասէր, խորաթափանց խղճամիտ մարդը, երբ ուշադրութեամբ քննէ, քաղաքակրթեալ կոչուող երկիրներու կեանքին մէջ կատարուած յեղափոխութիւններու եւ անոնց դերակատարներուն պատմութիւնը, պիտի համոզուի որ, ընդհանրապէս նպատակաւոր կերպով չինձու կառուցուածք մը ունին:

Իրականին մէջ՝ վարադոյրին ետեւը դործող, մոթ ու խորհրդաւոր ուժի մը կողմէ հրապարակ հանուած հրապուրիչ գաղափարներու դործնականացումէն, իրենց համար մարդավայել ապրելակերպ մը փնտռող՝ Ադատատենչ ժողովուրդներու եւ չարչարուած աշխատաւորութեան արիւնը, քրտինքը ու արտասուքը ոճրապարտօրէն չահագործած են անոնք:

Այդ դնով ձեռք ձգուած յաջողութիւններէն օգտուողները՝ դժոխային պայքարներու ատեն, ասպահով տեղեր պահուըտած, խորհրդաւոր ուժի դործակույ, դահլիճներու թուլամորթ ասպետները եղած են:

Անոնք յարատեւ հետեւողականութեամբ վարակետօրէն կ'օգտադործեն իրենց խիղճը վաճառող մտքեր, եւ յեռնակուտակ հրատարակութիւններու միջոցով, նոր սերունդներու հոգին մթաղներով կը յաջողին ստեղծել մտայնութիւն մը՝ որ ոսկին կ'աստուածացնէ, աշխատանքը կ'արժեզրկէ ու մարդը կ'ստորնացնէ:

Իսկ անոնք որ անձեռնադիպ պայքարողներ են մարդը բարձրացնելու եւ դոյութիւն ունեցող բոլոր վարդապետութեանց սկզբունքներուն համապատասխան աւոր արժանավայել կեանք մը պարզեցնելու, կը զըրպարտուին ու կը հալածուին, այդ ձրիակեր վոհմակներուն կողմէ:

Ահա թէ ի՞նչ է եւ ո՞ւր է, այդքան վառարանուած մակարոյծներու քաղաքակրթութիւնը:

Գետեղը փռնած, լուղորդ-աղջկան մարմինն հրաշալի,
Ճառագայթներովը դրկած, արեւն ալ կ'իյնայ ծոցն արբեցումի.
Ու ա՛յնքան սիրուն մասներով, ոտքեր ունեցող մատուաչ կին,
Կեանքին մէջ չէին տեսած՝ Սողոմոն Իմաստուն եւ ո՛չ ալ Պուշկին:

Հալա՛րտ, աղնիւ, սիրահար տղամարդու սիրտն առնական,
Ծարաւի է՝ հրապոյրի, հիացմունքի, գեղեցկութեան,
Բայց, Արարիչն իսկ քիչ կ'ստեղծէ այդ էակը շքե՛ղ,
Ուր յաւակնութեամբը՝ կը տաղէ սքտեր, կը դառնայ ահե՛ղ:

ՔԱՌԵԱԿՆԵՐ “ՀԵԹԱՆՈՍԱԿԱՆ ՄՏՔԵՐ”ԷՆ

Ատելութիւն ու սէր, երկու դիժեր են ահա,
Որ կը ձգենք կենցաղի անցած ճամբայի վրայ.
Երբ քրքրենք յուշերը մեր՝ զըւա՛րթ, յուզո՛ւմ, լա՛ց,
Սէրն ու ատելութիւնը սլիտի դռները դէմ-դիմաց:

Խանդավառուած կը պնդեն մարդիկ երկա՛ր ժամանակ,
Թէ՛ քաղաքին մէջ սլիտ՝ դռները լոյսն ու սէր անսլարիակ.
Տեսնելով կենցաղը, եւ արիւն հոտող պերճանքը բոլոր,
Ըզդաց խոր զգուա՛նք՝ իմ սիրտն ու հոգին, միսն ու ոսկոր:

Թուղթին, կտաւին, փայտին, քարին, երկաթին կեանք ներշնչող,
Իմաստուն, ճարտար, յամառ, յանդուգն մարդը կարող,
Տեսայ լքուած քաղաքին մէջ, խարխուլ պատին տակ անկար,
Որուն սրտին մէջ անէծքով ալեկոծւող տառապանքի ծով մը կար:

Սրտի, մաքի, մկանուների ուժն ու ճակատի քրտինք,
Հինէն ի վեր կը կաղմեն ամենակուլ քաղաքի հիմք.
Ուր թափուած՝ արտասուքն ու արիւն, զրկանք ու աշխատանք,
Տխուր է պնդել՝ թէ նոյնիսկ չարժեր կտոր մը պատանք:

Ծնած պահուն, մարդն ուէ՞ր հոգի մը աղնիւ, սիրտ մըն ալ ջինջ,
Մարմինն էր մե՛րկ, մաքո՛ւր, իր հետ բերած ունէր ոչինչ,
Կեանքի մէջ Ան՝ ոճիրներով դիզեց ոսկի, մինչե՛ւ սրտին դարկը
վերջին,
Եւ աշխարհէն տանելու է, իր աղտոտա՛ծ մարմինը ծածկող պա-
տանքը չնչին:

Խտաղէմ, ցո՛ւրտ, լո՛ւռ, դաժան մահն ահարկո՛ււ,
Երբեմն՝ ապշած կը դիտէ, չարագործ բնաղղը մարդու.
Որուն կռւմէ հնձուած կեանքին հաղար-անհամար,
Տեսնելով, մահն անդամ՝ իր անդուլթ սրտով կը դողար:

« Pensées Païennes »

MON DIEU

Tu m'as prêté la vie pour admirer tes créatures,
La beauté, la richesse de la terre et les mer veilles de la nature.
Mais, je ne vois chez les hommes que la sueur, les larmes, le sang
Et l'immense champ de bataille recouvert de cadavres d'innocents.
Novembre 1943, Paris.

EST-CE HUMAIN ?

Tant de batailles, tant de cadavres, tant de barbelés, tant de pleurs,
Les décombres, les exodes, toutes ces misères brisent mon cœur.
Non ! après avoir lu l'histoire de votre terrible orage,
Je déclare : homme tu es le plus barbare et le plus sauvage.
Décembre 1943, Paris.

CIVILISATION !

Aucune chose sacrée ne peut résister sur votre sanglant chemin
Toutes les ruines fumantes que je vois, c'est la honte de demain.
Combien d'êtres humains tremblent de peur devant votre ombre.
Et d'innombrables victimes vous haïssent sous les décombres.
Janvier 1944, Paris.

« ՀԻՍՍԻՅԱԹ » ԷՆ

Թափընամամ պէն քուլլանըլան շու լանէթլի փարաւա ,
Ձիւնքի մէհլէմ տէյիլտիր օ դալպիմտէքի եարաւա :

Շարասլ իլէ , բաքը իլէ , էսրար իլէ սէրիսօշ օլան՝ օքուր անլար ,
Եալընըլ՝ աշք իլէ սէրիսօշ օլան՝ թիւթէր , Էանար , աղլար :

Պէն կայսլ էթմէմ հիչ պիր շէյ ,
Ձիւնքի պիր շէյ կէթիրմէտիմ պէրասլէր .
Վէ քաղանամամ հիչ պիր շէյ ,
Ձիւնքի պիր շէյ կէթիրմէմ պէրասլէր :

●

ԳԱԱ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.

FL0016929

[064]

ՀԷԽԱ

11
9330

Այս գրքի վաճառքի ա

«ՀԵԹԱՆՈՍԱԿԱՆ ՄՏՔԵՐ»-ու Ա. Ե. Բ. հրատարակութիւնները.

«ՀԻՍՍԻՅԱԹ»-ի Ա. Ե. Բ. հրատարակութիւնները.

« *Pensées Païennes* »-ի

Ա. Բ. Ե. Գ. հրատարակութիւնները ամբողջութեամբ սպառած են:

M. HAÏRABEDIAN

7, Rue Jouye-Rouve, Paris (20°)

Imp. ARAXES, 46, Rue Richer - Paris (9)